

AKADEMİK DİNLER TARİHİ I

Prof. Dr. Canan Seyfeli

DTA Yayıncılık | DTA Publishing

Yayın No | Publication Number: 85

Kitap Adı: Akademik Dinler Tarihi I

Book Title: Academic History of Religions I

Yazar | Author: Canan Seyfeli | orcid.org: 0000-0002-3379-2812

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book

Yayın Tarihi | Publication Date: Ocak 2026 | January 2026

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 487

ISBN: 978-625-5959-85-0

e-ISBN: 978-625-5959-84-3

DOI: 10.70717/libraryturk.9786255959843

Atıf Bilgisi | Cite as: Seyfeli, Canan. *Akademik Dinler Tarihi I*, Bursa: DTA Yayıncılık, 2026.

1. Din | Religion
2. Dinler Tarihi | History of Religions
3. Dünya Dinleri | World Religions

Kapak ve Mizanpaj | Cover Design and Layout

Samet Torun - Ahmet Tunçdemir

Sertifika Numarası | Certificate Number: 74919

Yayıncı | Publisher: DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center 2C/28 Nilüfer/Bursa

+90 507 227 1297 | bilgi@dtayayincilik.com.tr | www.dtayayincilik.com.tr

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Sertifika Numarası: 47479

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © All rights of this work belong to DTA Publishing.

Without the permission of the publishing company,
the whole or part of the book cannot be printed, published,
reproduced or distributed electronically, mechanically or through photocopying.

AKADEMİK
DİNLER TARİHİ
I

Prof. Dr. Canan Seyfeli

Yazar Hakkında / About the Author

Canan Seyfeli

1971 Kırşehir-Kaman Yazıyolu Köyü'nde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Kaman'da aldı. Lisans eğitimini 1996'da Selçuk Üniversitesi'nde bitirdi. Aynı üniversitede 2002'de yüksek lisansını "İstanbul Ortodoks Ermeni Patrikliği" isimli tez çalışmasıyla tamamladı. Doktorasını "Ecmiatzin Katoğikosluğu'nun Ermeni Kilisesi'ndeki Yeri" isimli teziyle Ankara Üniversitesi'nde 2007'de savundu. 2001-2004 yılları arasında A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Birsen Karaca'dan Ermenice dersleri aldı. 2014 yılında doçent unvanı aldı. 2019'da profesörlük kadrosuna atandığı Dicle Üniversitesi'nde halen çalışmalarına devam etmektedir. Akademik Dinler Tarihi II isimli eseri yanında Ermeni Kilisesi, Süryaniler, Osmanlı'da Gayrimüslimlerin İdare Biçimi, Geleneksel Yoruba Dini ve diğer çeşitli dinlerle ilgili çalışmaları mevcuttur.

He was born in 1971 in the Yazıyolu Village of Kaman, Kırşehir. He received his primary, secondary, and high school education in Kaman. He completed his undergraduate education at Selçuk University in 1996. He completed his master's degree at the same university in 2002 with a thesis titled "The Orthodox Armenian Patriarchate of Istanbul." He defended his doctorate at Ankara University in 2007 with his thesis titled "The Place of the Echmiatzin Catholicosate in the Armenian Church." Between 2001 and 2004, he took Armenian courses from Prof. Dr. Birsen Karaca, a faculty member in the Russian Language Department of the Faculty of Language, History and Geography at Ankara University. He received the title of associate professor in 2014. He currently continues his work at Dicle University, where he was appointed professor in 2019. Besides his book titled "Academic History of Religions II," he has also conducted studies on the Armenian Church, the Syrians, the Administration of Non-Muslims in the Ottoman Empire, Traditional Yoruba Religion, and various other religions.

Bu çalışma insana ithaf edilmiştir.

-----
*Gerçek anlamanın anahtarı saygıdır.
Saygı zihni ve kalbi açar.
Saygılı yaklaşım gerçekçi,
özgün ve başarılı araştırmalar üretir.*

C. S.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 15

DİNLER TARİHİNE GİRİŞ

1. Dinler Tarihi Bilimi.....	21
1.1. Dinler Tarihinin Tanımı.....	22
1.1.1. Tarih ve Dinler Tarihi.....	23
1.1.2. Din ve Tanımı.....	24
1.1.3. Dinler Tarihinin Tanımı.....	40
1.2. Dinler Tarihinin Konusu.....	42
1.3. Dinler Tarihinin Amacı.....	43
1.4. Dinler Tarihinde Metot.....	45
1.4.1. İki Temel Yaklaşım: İçerden ve Dışardan.....	47
1.4.2. Dinler Tarihine Özgü Temel Yaklaşımlar.....	50
1.4.3. Metodik Bir Problem: Etkileşim.....	62
1.5. Dinler Tarihinin Temel Kaynakları.....	64
1.5.1. Yazılı Kutsal/Dini Metinler.....	64
1.5.2. Mitoloji (Sözlü Metin).....	65
1.5.3. Saha Araştırma Verileri.....	66
1.5.4. Kültürel Ürünler.....	69
1.5.5. Diğer Bilimlerin Verileri.....	70
1.6. Dinler Tarihinde Sonuçların Önemi.....	71
2. Dinler Tarihinin Tarihçesi ve Kavramları.....	72
2.1. Diğer Dinleri Yazma Dönemi.....	72
2.2. Modern Dönem I: Din Bilimleri Dönemi.....	79
2.2.1. XIX. Yüzyıl: Modern Din Araştırmalarına Doğru.....	79
2.2.2. Max Müller ve Natürizm (Tabiatçılık).....	80
2.2.3. Edward B. Tylor ve Animizm (Ruhçuluk).....	81
2.2.4. R. Ranulph Marett ve Animatizm/Mana.....	81
2.2.5. James Frazer ve Büyü.....	82
2.2.6. Herbert Spencer ve Atalar Kültü.....	82
2.2.7. Emile Durkheim ve Totemizm.....	83
2.2.8. Wilhelm Schmidt ve İlkel Monoteizm.....	84
2.2.9. Psikolojik Yaklaşımlar ve Dinler Tarihi Bilimine Katkısı.....	85
2.3. Modern Dönem II: Dinler Tarihi Bilimi Dönemi (1930-...).....	87
2.3.1. Rudolf Otto ve Kutsal.....	88
2.3.2. Gerardus van der Leeuw ve Fenomenoloji.....	89
2.3.3. Raffaele Pettazzoni ve Tarihsel Fenomenoloji.....	91
2.3.4. Joachim Wach ve Hermenötik.....	91
2.3.5. Mircea Eliade: Bilimsel Hüküm ve Kavramlar Geliştirme.....	92
2.3.6. Eliade Sonrası Gelişmeler.....	95

2.4. Modern Dönem III: Türkiye’de Dinler Tarihi	96
---	----

1

GELENEKSEL KABİLE DİNLERİ

1.1. Giriş	103
1.2. Geleneksel Asya Kabile Dinlerinden Örnekler	104
1.2.1. Aynu Dini	105
1.2.2. Chenchu Dini	107
1.2.3. Gond Dini	108
1.2.4. Ifugao Dini.....	111
1.3. Geleneksel Afrika Kabile Dinlerinden Örnekler.....	113
1.3.1. Dinka Dini.....	117
1.3.1.1. Yaratılış: Evren ve İnsan Algısı	118
1.3.1.2. Yüce Tanrı <i>Nhialik</i>	118
1.3.1.3. Tanrısal ve Ruhsal Varlıklar.....	119
1.3.1.4. Mızrak Ustası Öncü Efendiler	120
1.3.1.5. İnisiyasyon Töreni	121
1.3.1.6. Dua ve Kurban.....	121
1.3.2. Yoruba Dini	122
1.3.2.1. Yoruba Evren ve İnsan Algısı.....	123
1.3.2.2. İle-İfe: Yaratılışın ve Dünyanın Merkezi	125
1.3.2.3. Yüce Tanrı Olodumare/Olorun	125
1.3.2.4. Tanrısal Varlıklar: Orişalar	127
1.3.2.5. Tapınak ve Tapınım	129
1.3.2.6. Yoruba Kahinleri	131

2

GELENEKSEL JAPON DİNİ ŞİNTÖ

2.1. Giriş.....	135
2.2. Tarihsel Süreç.....	136
2.2.1. Kableden Millete: Japonlar	137
2.2.2. Japonların Budizm’i Dönüştürme Süreci.....	138
2.2.3. Samuraylar Çağından Bugüne Şinto	139
2.3. Evren ve İnsan Algısı.....	140
2.3.1. Yaratılış.....	141
2.3.2. Dünya Hayatı ve Kurtuluş.....	143
2.3.3. Ölüm Sonrası Hayat	144
2.4. <i>Kami</i> İnancı.....	146
2.4.1. Tanrısal Kamiler	147
2.4.2. Ruhsal Kamiler.....	149
2.5. Tapınak (Cinca), Dua ve Sunu	150
2.6. Bayramlar (<i>Matsuri</i>).....	152

2.7. Cenaze	155
2.8. Çeşitli Şinto Görünümleri	156
2.8.1. Devlet Şintosu.....	156
2.8.2. Tapınak Şintosu	157
2.8.3. Halk Şintosu.....	158
2.9. Şinto Mezhepleri (Mezhep Şintosu).....	159

3

GELENEKSEL TÜRK DİNİ

3.1. Giriş	161
3.2. İki Katmanlı (Dikotomik) Evren Algısına Sahip Türklerde Din..	164
3.2.1. Evren (Gök ve Yer) ve İnsan Algısı	164
3.2.2. Tanrı Fikri: Gök Tengri	166
3.2.3. Tabiat Varlıklarına Dair İnançlar	169
3.2.3.1. Güneş, Ay ve Yıldızlar	169
3.2.3.2. Yer-Sub İnanıcı	169
3.2.4. Atalar Kültü	175
3.2.5. Ölüm Sonrası Hayat.....	176
3.2.6. Dua ve Kurban	179
3.2.7. Şaman Değil Kehanet ve Büyü Uzmanı	181
3.3. Üç Katmanlı Evren Algısına Sahip Türklerde Din	182
3.3.1. Evren (Gök, Yer ve Yeraltı) ve İnsan Algısı	182
3.3.2. Göksel Yüce Tanrı (Ülgen) ve Tanrısal Varlıklar (Erlik).....	186
3.3.3. Tabiat Varlıklarına Dair İnançlar	189
3.3.4. Atalar Kültü	196
3.3.5. Ölüm, Kıyamet ve Ahiret Fikri	197
3.3.6. Kurban ve Diğer Uygulamalar.....	200
3.3.7. Şaman Geleneği	201

4

KONFÜÇYANİZM (RUİZM)

4.1. Eski Çin'de Din	205
4.1.1. Eski Çin'de Evren ve İnsan Algısı	206
4.1.2. Eski Çin'de Merkez Simgeciliği ve Üç Temel Kabul	213
4.2. Konfüçyanizme Giriş	214
4.3. Tarihsel Süreçte Konfüçyanizm	216
4.3.1. Konfüçyüs (MÖ 551-479) ve Öğretisi	217
4.3.2. Konfüçyüs'ten Sonra: Öğrenciler ve Takipçiler	221
4.3.3. Mengzi (MÖ 372-289)	223
4.3.4. Xunzi (MÖ 313-238).....	224
4.3.5. Kurumsallaşma: Han Hanedanlığı (MÖ 206-M 220)	225
4.3.6. Sui ve Tang Dönemlerinde (598-907) Konfüçyanizm.....	227

4.3.7. Neo-Konfüçyanizm (XII-XX. Yüzyıl).....	227
4.3.8. Bugün Konfüçyanizm.....	228
4.4. Dini Metinler	230
4.4.1. Beş Klasik (<i>Wujing</i>)	230
4.4.2. Dört Kitap (<i>Sishu</i>)	231
4.5. Evren ve İnsan Algısı.....	233
4.5.1. Başlangıç Fikrinde Antik Çin-Konfüçyanizm Ortaklığı.....	233
4.5.2. Zhu Xi: Evren ve İnsan Algısı Örneği.....	234
4.5.3. Dünya Hayatı.....	235
4.5.4. Son Fikri.....	237
4.6. İnançsal Kabuller	237
4.6.1. Gök (<i>Tian</i>)	238
4.6.2. Atalara Saygı (<i>Xiao</i>)	238
4.7. Ahlaki İlkeler	239
4.7.1. Beş İlişki (<i>Wulun</i>).....	239
4.7.2. Beş Erdem (<i>Wuchang</i>)	240
4.8. Tapınak (<i>Miao</i>) ve Ritüeller	241
4.8.1. <i>Kong miao</i> : Konfüçyüs Tapınağı.....	241
4.8.2. Kurban.....	242
4.8.2.1. Atalara kurban	243
4.8.2.2. Göğ Kurban (İmparatorluk Kurbanları)	243
4.8.2.3. Konfüçyüs Kurbanı.....	244

5

DAOİZM (TAOİZM)

5.1. Giriş	247
5.2. Tarihsel Süreç ve Mezhepler	249
5.2.1. Daoizmin Arka Planı.....	249
5.2.2. Laozi (MÖ VI. Yüzyıl) ve <i>Daode Jing</i>	251
5.2.3. Zhuangzi (Zhuang Zhou, MÖ 370-290)	252
5.2.4. <i>Daojia</i> : Felsefi Düşünce Olarak Daoizm (MÖ III.- MS II. Yüzyıl)	253
5.2.5. <i>Daojiao</i> : Din Olarak Daoizm (M II. Yüzyıl)	255
5.2.6. Devlet Dini Daoizm: Sui-Tang Dönemi (581-907)	261
5.2.7. Devlet Desteği Dönemi: Song-Yuan-Ming (960-1644).....	262
5.2.8. Qing Döneminde Daoizmin Düşüşü (1644-1911).....	264
5.2.9. Bugün Daoizm	264
5.3. Kutsal Metinler: Daoist Kanon (<i>Daozang</i>).....	266
5.3.1. Yol ve Erdem Klasığı: <i>Daode Jing</i> (<i>Laozi</i>).....	267
5.3.2. <i>Zhuangzi</i>	267
5.4. Evren ve İnsan Algısı	268
5.4.1. Evrenin Başlangıcı	268

5.4.2. Dünya Hayatı ve Kurtuluş	270
5.4.3. Mesihçilik ve Kıyamet	270
5.4.4. Cennet ve Cehennem.....	272
5.5. İnançlar ve İnançsal Kabuller	273
5.5.1. Tanrı Fikri	274
5.5.2. Budist Etkisiyle Gelişen Ahiret İnancı.....	275
5.5.3. Evren Algısına Ait İnançsal Kabuller	276
5.5.4. İnsan Algısına Ait İnançsal Kabuller	277
5.5.5. Uygulamaya İlişkin İnançsal Kabuller	279
5.6. Daoist Uygulamalar	280
5.6.1. Mistik Uygulamalar.....	281
5.6.2. Tapınak (<i>Miao</i>) ve Rahipler.....	282
5.6.3. Daoist Ritüel ve Festivaller.....	285
5.7. Bugün Çin'de Din (Çin Halk Dini)	286

6

HİNDUIZM

6.1. Giriş	289
6.2. Tarihsel Süreç	292
6.2.1. Klasik Hinduizm Dönemi (MÖ 2000/1500-MS VII. Yüzyıl).....	292
6.2.2. Orta Çağ Hinduizmi Dönemi (VIII-XVII. Yüzyıl).....	297
6.2.3. Modern Hinduizm Dönemi (XVIII. Yüzyıldan Bugüne)	299
6.3. Hindu Mezhepleri.....	300
6.3.1. Şivacılık (<i>Şaivism</i>)	300
6.3.2. Vişnuculuk (<i>Vaişnavizm</i>)	301
6.3.3. Şaktizm: Tanrıça/Devi Tapınımı.....	302
6.4. Kutsal Metinler.....	303
6.4.1. <i>Şruti</i> : Vahiy Mahsulü Kutsal Metinler.....	304
6.4.1.1. <i>Vedalar</i>	304
6.4.1.2. <i>Brahmanalar</i>	305
6.4.1.3. <i>Aranyakalar</i>	306
6.4.1.4. <i>Upanişadlar</i>	306
6.4.2. <i>Smrti</i> : Beşer Ürünü Kutsal Metinler	307
6.4.2.1. <i>Vedangalar</i>	307
6.4.2.2. <i>Sutralar</i>	307
6.4.2.3. <i>Destanlar (İtihasa)</i>	307
6.4.2.4. <i>Dharma Shastralar</i>	308
6.4.2.5. <i>Puranalar</i>	308
6.5. Evren ve İnsan Algısı.....	309
6.5.1. Evrenin Yaratılışı.....	311
6.5.2. İnsanın Yaratılışı.....	312

6.5.3. Dünya Hayatı ve Kurtuluş.....	313
6.5.4. Ölüm, Kıyamet ve Ölüm Sonrası Hayat.....	315
6.6. İnanç ve Kabuller.....	319
6.6.1. Tanrı Fikri.....	319
6.6.2. <i>Avatar</i> (İnkarnasyon).....	320
6.6.3. <i>Brahman-Atman</i> Özdeşliği.....	321
6.6.4. Kurtuluş: <i>Karma, Samsara</i> ve <i>Mokşa</i>	322
6.6.5. <i>Puruşartha</i> : İnsanın Hayattaki Dört Gayesi.....	322
6.6.6. <i>Aşramalar</i> : İnsan Yaşamının Dört Evresi.....	323
6.6.7. Kast Sistemi.....	324
6.6.8. Bazı Kutsallar.....	325
6.7. Uygulamalar.....	327
6.7.1. Tapınak (<i>Mandir</i>) ve İbadet.....	327
6.7.2. Yoga.....	328
6.7.3. Oruç, Kurban ve Hac.....	330
6.7.4. <i>Samskaralar</i> : Geçiş Ritüelleri.....	331
6.7.5. Festivaller.....	334

7

BUDİZM

7.1. Giriş.....	337
7.2. Tarihsel Süreç.....	339
7.2.1. Budizmin Arka Planı.....	339
7.2.2. Buda (MÖ 563-483) ve Öğretisi.....	339
7.2.3. Buda'dan Sonra <i>Sangha</i> (MÖ V-IV. Yüzyıl).....	341
7.2.4. Kral Aşoka (MÖ 300/268-232): Kurumsallaşma ve Ayrışma.....	343
7.2.5. Budizmde Ana Ekoller (MÖ II-M I. Yüzyıl).....	344
7.3.5.1. Theravada Ekolü.....	345
7.3.5.2. Mahayana Ekolü.....	346
7.2.6. Budizmin Yayılması (MÖ 250-M 750).....	348
7.2.7. Budizmin Hindistan'ı Terk Etmesi.....	351
7.2.8. Bugün Budizm.....	352
7.3. Kutsal Metinler.....	353
7.3.1. Tripitaka/Pali Tipitaka.....	353
7.3.2. Diğer Metinler.....	354
7.4. Evren ve İnsan Algısı.....	355
7.4.1. Evren Algısı.....	355
7.4.2. Varlık ve İnsan Algısı.....	359
7.4.2.1. Bağımlı Varoluş Yasası (<i>Pratityasamutpada</i>).....	361
7.4.3. Yaşam ve Kurtuluş.....	362
7.4.3.1. Dört Yüce Hakikat (Dört <i>Aryasatya</i>).....	362

7.4.3.2. Sekiz Katlı Yüce Yol (<i>Astasamyamarga</i>).....	363
7.4.3.3. Kurtuluş Kavramları:	
<i>Avidya, Karma, Samsara ve Nirvana</i>	364
7.4.4. Ölüm Sonrası Hayat.....	366
7.5. İnançlar ve İnançsal Kabuller	368
7.5.1. Tanrı Fikri.....	368
7.5.2. <i>Triratna</i> (Üç Mücevher)	369
7.5.3. Maitreya: Beklenen Kurtarıcı.....	369
7.6. Budist Uygulamalar	370
7.6.1. Tapınak (<i>Vihara</i>)	370
7.6.2. İbadet: Dua ve Sunular	372
7.6.3. Manastır Yaşamı ve On Temel Emir/İlke.....	373
7.6.4. Meditasyon	374
7.6.5. Yıllık Festivaller	375
7.6.6. Kutsal Mekanları Ziyaret.....	377
7.6.7. Geçiş Ritüelleri.....	378

8

CAYNİZM

8.1. Giriş	381
8.2. Tarihsel Süreç	383
8.2.1. Caynizmin Arka Planı	383
8.2.2. Vardhamana Mahavira (MÖ VI. Yüzyıl).....	385
8.2.3. Mahavira'nın Takipçileri (MÖ V-IV. Yüzyıl).....	386
8.2.4. Caynizmde Bölünme (MÖ III.-M V. Yüzyıl).....	388
8.2.5. Orta Çağ'da Caynizm (VI-XVI. Yüzyıl).....	391
8.2.6. Modern Dönemde Caynizm (XVII. Yüzyıldan Bugüne)	392
8.3. Caynizmde Mezhepler.....	394
8.3.1. Digambaralar.....	394
8.3.2. Svetambaralar	395
8.4. Kutsal Metinler (<i>Agamalar</i>).....	398
8.4.1. Svetambara Kutsal Metinleri (<i>Agamaları</i>)	399
8.4.2. Digambara Kutsal Metinleri (<i>Agamaları</i>).....	401
8.5. Evren ve İnsan Algısı.....	402
8.5.1. Evren Algısı	402
8.5.2. Varlık ve İnsan Algısı	404
8.5.3. Dünya Hayatı ve Kurtuluş.....	405
8.5.4. Ölüm ve Ölüm Sonrası Hayat	407
8.6. İnançlar ve İnançsal Pratikler	408
8.6.1. Tanrı Fikri	408
8.6.2. Görelilik Doktrini.....	409
8.6.3. Üç Mücevher (<i>Triratna</i>)	410

8.6.4. Beş Yemin, Beş Davranış ve Üç Kısıtlama	412
8.7. Mabet ve İbadet	413
8.7.1. Tapınak (<i>Chaitya</i>)	413
8.7.2. Günlük İbadetler	414
8.7.3. Yıllık Kutlamalar	415
7.8.4. Hac, Kurban ve Oruç	415
7.8.5. Geçiş Ritüelleri	416
7.8.6. Manastır Yaşamı	417

9

SİHİZM

9.1. Giriş	421
9.1.1. Sihizmin Genel Özellikleri	421
9.1.2. Sihizmin Hinduizm ve İslam ile Ortak ve Farklı Yönleri... ..	424
9.2. Tarihsel Süreç	424
9.2.1. Sihizmin Arka Planı.....	424
9.2.2. <i>Guru Nanak</i> (1469-1539): Sihizmin Kuruluşu.....	427
9.2.3. Sonraki Dokuz <i>Guru</i> Dönemi (1539-1708).....	429
9.2.4. <i>Guru Grand</i> Dönemi (1708 Sonrası).....	434
9.2.5. Bugün Sihler ve Tek Liderlik Meselesi.....	435
9.3. Farklı Sih Hareketleri.....	437
9.3.1. Nirankari Hareketi	437
9.3.2. Namdhari Hareketi	437
9.4. Sih Kutsal Metinleri.....	438
9.4.1. <i>Sri Guru Grand Sahib (Adi Grand)</i>	438
9.4.2. <i>Sri Dasam Grand Sahib</i>	439
9.5. Evren ve İnsan Algısı.....	440
9.5.1. Tanrı İnancı	440
9.5.2. Yaratılış	443
9.5.3. Dünya Hayatı ve Kurtuluş.....	446
9.5.4. Ölüm ve Ölüm Sonrası Hayat	449
9.6. İnançlar ve İnançsal Kabuller.....	455
9.6.1. <i>Ajuni</i> : Tanrı Doğmayandır: <i>Avatarayı</i> Ret.....	455
9.6.2. <i>Khalsa</i> Teşkilatı ve Beş K Kuralı	456
9.7. Sihizmde Uygulamalar.....	457
9.7.1. Mabet (<i>Gurdvara</i>) ve İbadet	457
9.7.2. Meditasyon (<i>Nam Simran</i>) ve Yoga.....	459
9.7.3. Günlük Yaşam ve Ahlaki İlkeler	460
9.7.4. Yıllık Kutlamalar (Festivaller).....	461
9.7.5. Geçiş Ritüelleri.....	462
Kaynakça.....	465
Extended Summary.....	484

ÖN SÖZ

Okumak, fiziksel anlamda insanın iki temel organı olan beyin ve kalp ile ilgilidir. Bunlar soyutlaştırıldığında zihin ve gönül diye ifade edilebilir. İnsan bu fiziksel organlarına diğer uzuvları ve organlarıyla birlikte sahip olduğu her zaman ve mekanda okumayı gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla okumak için kalem, yazı, kitap vs. şart değildir. Bugünün insanı, okuma söz konusu olduğunda yazı, kalem, mürekkep, kitap, matbaa, hatta bilgisayar gibi araçlara daha çok ihtiyaç duyar. Bu, gitgide bağıllık ve bağımlılık niteliğine bürünerek artmaktadır. Böylece yazısız dönemin insanının okumalarından, okuma yöntem ve araçlarından uzaklaştığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bugün bir araştırmacı yazısız insanı anlamaya kalkıştığında ikisi, yani yazı okuma ile yazısız okuma arasında kalmaktadır. Bu şart altında Dinler Tarihi araştırmacısı her iki insanı da anlamaya kalkışabilir, fakat daha fazla zorluk çekeceği yazısız insanı okumaktır. Bunun için tarihhöncesine ait, yazılı ya da yazısız dönemin insanı anlamaya kalkışıldığında döneminin dilini bilmek gerekir. Burada sadece Sümerlerle MÖ 3300'de başlayan yazı dili kastedilmemektedir. Çünkü anlama çabasına girilen tüm insan yaşamları yazılı halde bulunmaz. Bunun için tarihten bugüne yazısız konuşan ve anlatan insanın da okunması gerekmektedir. Dolayısıyla yazıdan başka bir anlatım biçimi ve okumadan başka bir anlama çabası vardır. Başka bir ifadeyle farklı bir yazma ve okuma sanatı vardır. Her insan yazardır ve okurdur. Yazı dili olmayan insanları arkeoloji, antropoloji, dinler tarihi gibi bilimlerin ışığında farklı bir biçimde okumaya gayret etmek söz konusudur. Yazısız okuma biçimi kadim insanın bıraktığı fiziksel kültürel ürünlerin anlattığı dilde açığa çıkar. Bu dili çözmek, ancak alfabesini bilmek anlamına gelir, anlattığı şeyi anlama noktasına ulaştıran okumada ise en antik insanın dahi beyni/zihni ve kalbi/gönlü olduğunu, ayrıca bunlara benzer fiziksel ve duygusal özellikleri bulunduğunu kaçırmamak gerekir. Bu, insana bütünsel bakmak gerektiğini hatırlatır. Çünkü insan her zaman ve her yerde algılanması ve okunması güç olan kalbiyle düşünmüştür. Buna göre fiziksel okumalar onu kendi gerçekliğinde anlamak için yeterli değildir. Okunması güç olan şeylerden birisi insanın kalbinde ve zihninde biçimlenen özelliklerinden birisi olan duygusal/inançsal dünyasının varlığıdır. Bu dünyasında varlığını kabul ettiği görünmeyen, beş duyuyla algılanamayan, insan dünyasından oraya açıkça ulaşılamayan büyük ve sonsuz alem(ler) ve bu alemin içinde yine duyular ötesi varlıklar vardır. Dolayısıyla bu görünmez yazıyla yazılmış metni okuma fiziksel verilerin değerlendirilmesi yanında bu insana dair genel geçer doğrular tespit etmek, genel hükümler çıkarmak, dolayısıyla metodik veriler üretmek yeni okuma tekniği geliştirerek anlamaya

imkan oluşturmak manasına gelir. Bugünün pek çok insanı için duyular ötesi alem fikrinin pek bir anlamı olmadığı gibi varlığı da kabul edilebilir değildir. Dolayısıyla yazısız insanları okumanın önündeki engel sadece onlardan değil bugünün insanından da kaynaklanır. Pek çok bilim gibi Dinler Tarihi bilimi insanı okuma ve aynı zamanda bu problemlili durumdan bir kurtulma çabasıdır. Her insanı kendi dönemi ve şartlarıyla anlama, inanan ve dini olan insanı yerinden okuma, böylece her şeye rağmen din ve inancın mutlaka bir yeri bulunduğu insanlığın geleceğine bir ışık tutma gayreti ve amacı bu bilimin gereği ve önemine işaret etmektedir.

Akademik Dinler Tarihi kitabı, yeryüzünde en ilkel zamanlardan modern zamanlara değin var olmuş her türlü insanı saygıyla anlamaya ve anlaşılmaya değer bularak, olduğu gibi ve nasıl inanıyorsa öylece açıklama gayreti ve amacıyla yazılmıştır. Dolayısıyla kabile dinlerinden İslam dinine kadar ele alınan tüm dinlere bilimsel yaklaşımlar açısından aynı şekilde yaklaşmıştır. Bunu yaparken araştırmacının iddiası kendi inançlarını, kabullerini bir kenara atma ve kendini araştırılan insanların yerine koyma çabası değildir, bilakis inancını koruyarak ve ısrarla araştırdıklarının yerine koyma değil de kendi yerini koruyarak yapılmıştır. Kendini ve inancını korumayı merkeze alan biri için karşısındakinin/araştırılanın da kendi yerini korumasını esas alır. Bu kendiliğinden zorunludur. Dolayısıyla önyargıları askıya almak veya kendini başkasının yerine koymak aslında ne mümkündür ne de gerçektir. Gerçeklerden iyi niyetlerle de olsa kaçmak ve kendini başkalaştırma çabasına girişmek mümkün olmayı elde etmeye çalışmaktır. Gerçekleri kabul etmek, hem kendinin hem anlamaya çalışılan şeyin/insanın varlığını tanımak zaten araştırmaya ve anlamaya artıyla başlamak demektir. Bu durumda önemli olan karşıdaki araştırılanı kendi gerçekliği içerisinde kabul etmektir. Bu, onu doğru ve gerçek anlamının başlangıcı ve anahtarı anlamına gelir. Kabul etmek ilk adımdır, ancak kabul kavramını sindirmek de dahil baştan sona kadar önemli olan saygıdır. Gerçek anlamının anahtarı saygıdır. Saygı zihni ve kalbi açar. Akademik bir çalışmada saygılı yaklaşım gerçekçi, özgün ve başarılı araştırmalar üretir. Bu noktada kimin kimi araştırdığının, mesela içerdekinin dışardakini veya içerdekinin araştırdığının bir önemi yoktur. Çünkü saygı tek başına yeterlidir. Saygı ile kastedilen varlığın varlığına, o varlığı meydana getiren uzuvlarına/parçalarına, var olmasını sağlayan unsurlara/köklerine, ona ait olan şeylere ve fiillerine saygıdır, bunları saymak ve kabul etmektir. Fakat önce kendine saygı ve kendini kabul önemlidir ve bu özgür olmaktır. Araştırmacı ne kadar kendisi ve ne kadar özgürse o kadar gerçekçi yaklaşabilir. Böylece bir insanı ancak bütün bu hususlarla birlikte gerçek olarak, yani kendi gerçekliği içerisinde ve bütün olarak anlayabilir, en azından anlama yoluna girebilir. Böyle, yani gerçekler üzerine kurulu bir araştırma sonuçlarıyla gerçek bir temel/

zemin olur. Böylece gerçeğin üzerine gerçek yerleştirilebilir. Çünkü yalanın/yanlışın üzerine yerleştirilen gerçek de olsa bir gün yıkılmaya mahkumdur.

Dinler tarihine konu olan, yani dinlerin alt konuları olan tarihi, kutsal metni, inançları, pratikleri gibi konuları genel Dinler Tarihi eserlerinde farklı yöntem ve yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Bu alt konulardan bir kısmı da yaratılış (kozmooloji ve kozmogoni), ahiret veya ölüm sonrası hayat (eskatoloji) ve dünya hayatında etkili olan kurtuluş fikridir. Mevcut araştırmalarda bu konular daha çok tek tek ele alınır. Ancak bu çalışmada kabile dini olan Yoruba dininden İslam dinine kadar evren ve insan algısı başlığı altında bütünsel ve birbirleriyle bağlantılı olarak işlenmiştir. Evren algısı bir dinin her insanın kaçınılmaz şekilde anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştığı ve bu nedenle insanı biçimlendirdiği evren ve içindekilerine yüklenen anlamı açık eder ve bu insan hayatının en önemli konusudur. Çünkü bu, varlığı; önce kendisini ve evreni ve içindekilerini anlama/anlamlandırma ve bunlardan emin/güvende olma çabasıdır. Dolayısıyla evren algısı insanı, bir dini, dini fenomeni veya inanan insanı anlamada bir o kadar önemlidir. Biz bu anlama çabasına ve yöntemine evrenalgısal yaklaşım adını verdik. Bu doğrultuda her dinin kendine has bir sistemi olduğunu ve bunun evrensel bir sistemi ifade ettiğini ileri sürdük. Elbette sistemsiz bir insan, din vs. düşünülemez. Ancak burada kastedilen gelişimini tamamlamış her dinin diğeriyle aynı olan bir sisteme sahip olduğudur. Buna göre evren ve insan algısında yaratılış veya başlangıç fikri ile ahiret veya son fikrinde bir paralellik söz konusudur. Bu nedenle her ikisi insanın dünya hayatını biçimlendirir. Mesela kurtuluş fikri evren algısı tarafından varlığa yüklenen anlamla şekillenir. Böylece evren algısı, dinin her veçhesine, öncelikli olarak inançlarına ve uygulamalarına, hatta tarihsel sürecine dahi etki eder. Bu, her dinin kendi sisteminde kendine has anlamlar barındırmasına yol açar. Dolayısıyla insanı derinden, zengin ve kendi gerçekliği içerisinde anlama, araştırma ve yazma imkanı doğurur. Bu konu eldeki bu çalışmanın her iki cildinde de her dinin evren ve insan algısı başlığı altında yüzeysel olarak işlenmiştir. İnsanı bütünsel olarak anlama çabasında bunun derinlemesine çalışılması önemlidir.

Eserde coğrafi tasnife uyulurken dinler ortaya çıkış yerine göre doğudan batıya doğru sıralanmıştır. Aynı coğrafyanın dinleri ise ortaya çıkış tarihine göre işlenmiştir. Önce Dinler Tarihine Giriş başlığı altında bir bilim olarak dinler tarihi kendi bütünlüğü içerisinde ortaya konmuştur. İkinci husus ise dinler tarihinin tarihçesi önemli şahıs ve kavramlar ilişkisi doğrultusunda ele almıştır. Böylece kendisine ait yöntemleriyle bilim olan dinler tarihine bütünsel bir bakış amaçlanmıştır. Bu noktada çoğunlukla lisansüstü öğrenciler hedeflenmiştir. İlk din olarak kabile dinleri birkaç örnek üzerinden işlenmiştir. Kabile dininin başa eklenmesi nerdeyse tüm kıtalarda mevcut olmasından kaynaklanmıştır. Bu, ayrıca eserin tasnifinde

geleneksel karaktere sahip dinlerin öne alınmasıyla da ilişkilidir. Mitolojiye dayalı olan geleneksel dinlere Geleneksel Japon Dini Şinto ve Geleneksel Türk Dini ile devam edilmiştir. En doğuda güneş ülkesi Japonya bulunduğu için önce Şinto işlenmiştir. Türk Dini ise Pasifik kıyılarında, Kuzey Asya'da, Sibirya bölgesinde hala yaşayan insanların dinidir. Bu nedenle Şinto'dan sonra ele alınmıştır. Bu dinlerden sonra coğrafi olarak Çin'e ulaşıldığında hem geleneksel karakteri hem de milli karakteri bulunan Konfüçyanizm ve Daoizm konuları gelir. Bu dinler bazı özellikleri sebebiyle bazı araştırmacılar tarafından felsefi sistemler kabul edilmiştir. Ancak bu çalışmada kurucu şahsiyetlerden sonra inançlarıyla ve ritüelleriyle dinde bulunması gereken bazı özelliklere sahip olması ve özellikle bağlularına bir yaşam biçimi önermesi nedeniyle din olarak ele almışlardır. Bu noktada Çin dinlerinin aslında kadim gelenekleri, inançları, mitleri ve bakış açısını devam ettirdiği, bu nedenle geleneksel karaktere sahip oldukları düşünülmüştür. Araştırma biraz daha batıya çevrildiğinde Hint Alt Kıtası ve Hint Dinleri çalışmanın konuları olmuştur. Bu dinler Hinduizm, Budizm, Caynizm ve Sihizm diye sıralanarak işlenmiştir. Bu yolculukta iyi-kötü anlayışında Şinto ve iki katmanlı evren algısına sahip Türklerde teklik ve her şeyin iyi olduğu fikri bulunurken Çin'de iyi kötü karşıtlığı (yin-yang) olsa da hem iyi hem de kötü mutlak değildir. Fakat Hint dinlerinde iyi-kötü karşıtlığı mutlaklık seviyesine ulaşmaktadır. Nirvana, yani ruhun kurtulduktan sonra ulaştığı hal saf maddeden saf ruha olan bir yolculuğu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu ciltteki konular şöyledir: 1-Geleneksel Kabile Dinleri, 2-Geleneksel Japon Dini Şinto, 3-Geleneksel Türk Dini, 4-Konfüçyanizm, 5-Daoizm, 6-Hinduizm, 7-Budizm, 8-Caynizm, 9-Sihizm.

İkinci ciltteki dinler ise şöyle sıralanmamaktadır: 10-Zerdüştilik, 11-Sabiilik, 12-Manihezim, 13-Yahudilik, 14-Hıristiyanlık, 15-İslam. İyi-kötü karşıtlığına dair fikirler sürdürülürse Hint alt kıtasından sonra biraz daha batıya gelindiğinde Mezopotamya merkezli dinlere ulaşılmış olur. Bu dinler ise iyi-kötü karşıtlığında zirvedir, yani tam düalizm söz konusudur. Tanrı fikrinden sebze fikrine kadar karşıtlık hakimdir. Bir adım daha batıya gidildiğinde aynı/yakın coğrafyada açığa çıkan Semitik dinler vardır. Bu dinlerde tekliğe geri dönülmüştür. Özellikle İslam'da teklik zirvedir, keskin bir tevhid inancı vardır, iyi-kötü karşıtlığı ise varlıkta yoktur. Aslında her varlık öz itibarıyla iyidir. İyi-kötü karşıtlığı ise eylemlerdedir. Dolayısıyla bu dinler tarihi yolculuğu tek, iyi olandan ve en doğudan, güneşin doğduğu yerden başlayıp Müslümanların bir güneş gibi, batıda doğan güneş olarak yorumladıkları İslam güneşi ile son bulmuştur.

Eserin oluşumunda, bir araştırmacının yetişmesi ve gelişmesinde bir ömürlük zaman dilimi etkilidir, fakat bir o kadar da ömür geçirmiş insanların katkısı vardır. Bu insanlar ebeveynler, arkadaşlar, hayatta edinilmesi gereken en güzel şeylerden olan bir dost, en önemlisi hocalar ve öğretmenler,

bir makaleyle katkı sunan veya bir cümleyle ufuk açan araştırmacılar bu çalışmaya doğrudan ya da dolaylı şekilde katkı sunmuşlardır. Tüm bu insanlara ve kendisini canı gönülden insanı ve özellikle inanan insanı araştırmaya vermiş tüm Dinler Tarihçilere hem var olmalarından hem de katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Akademik Dinler Tarihi I-II isimli eserin oluşum sürecinde ve yaklaşık otuz yıllık tüm akademik çalışmalarımda hem maddi hem manevi desteklerini sorgusuzca sunan çocuklarım ve eşime minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca DTA Yayıncılık ekibi ve çalışanlarına başarı dilekleriyle beraber teşekkür ederim.

Prof. Dr. Canan Seyfeli
Diyarbakır - 2026

KAYNAKÇA

- Abudukelimu, Bumairimu. *Çin Kaynaklarına Göre Taoizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dinler Tarihi, Doktora Tezi, 2011.
- Adam, Baki. "Din Hakkında Genel Bilgiler". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 35-56. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Adam, Baki. "Dinler Tarihine Giriş". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 19-32. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Adıbelli, Ramazan. "İtalyan Dinler Tarihi Okulu Bağlamında Raffaele Pettazzoni, Angelo Brelich ve Ugo Bianchi'nin Metodoloji Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50/1 (2009), 71-108.
- Adıbelli, Ramazan. *Mircea Eliade ve Din: Dinler Tarihinde Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: DBY Yayınları, 2021.
- Adıbelli, Ramazan. "Mitoloji". *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 56-78. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.
- Aiken, Charles Francis. "Religion". *The Catholic Encyclopedia*. ed. Charles G. Herbermann. 12/738-748. New York: The Encyclopedia Press, 1911.
- Akbay, Okan Haluk. *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- Aksin, Sevinç. *Hinduizm'de Yaratılış: Evren ve İnsan Algısı*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2024.
- Aksin, Sevinç - Seyfeli, Canan. "Hindu Kurtuluş Fikrinde Evlilik". *Genç Dinler Tarihçilerin Kaleminden: Dinler Tarihi Araştırmaları*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 233-250. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2023.
- Aksin, Sevinç - Seyfeli, Canan. "Mrtyu: Hinduizm'de Ölüm". *Şarkiyat* 14/1 (2022), 214-234.
- Alıcı, Mustafa. "Bir Disiplin Olarak Dinler Tarihi". *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 16-32. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.
- Alıcı, Mustafa. "Dinler Tarihi'nde Çağdaş Metodolojik Problemler". *İslâmî İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi II*. 1299-1366. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Alıcı, Mustafa. "Dinler Tarihi'ne İlk Modern Türk Katkısı Hikmet Tanyu (1918-1992)'nun Etnografik Fenomenolojisinin Temelleri". *Dini Araştırmalar* 9/26 (2006), 123-154.
- Alıcı, Mustafa. *Dinler Tarihinin Batılı Öncüleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Alıcı, Mustafa. "Dünyanın Yerel Bilimi: Dinler Tarihi". *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009), 153-179.
- Alıcı, Mustafa. "Kutsal'a Giden Yol: Dinler Tarihi'nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005), 73-120.
- Alıcı, Mustafa. "Kutsalın Peşindeki Adam: Ölümünün 19. Yılında Mircea Eliade İçin Kısa Bir Rehber". *EKEV Akademi Dergisi* 9/24 (2005), 51-75.

- Alici, Mustafa. "Neo-Religionswissenschaft: The History of Religion in Critical Transformation From The Science of Religion to the Study of Religions". *Rize Theology Journal* 30/Special Issue of Rethinking the Theological Sciences (2025), 49-67.
- Amaro, Ana Maria. "Rituals of Life and Death in Ancient China". *Instituto Cultural Macau*. Mart 1994. Erişim 24 Temmuz 2024. <https://www.icm.gov.mo/rc/viewer/20018/992>
- Ames, Roger T. "Confucius: 551–479 BCE". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 162-167. London & New York: Routledge, 2013.
- An, King of Huainan, Liu. *The Huainanzi: A Guide to the Theory and Practice of Government in Early Han China*. çev. John S. Major vd. New York: Columbia University Press, 2010.
- Anand, Balwant Singh. "Har Krishan, Guru (1656-1664)". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. II/254-256. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Anderson, Carol S. "Four Noble Truths". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 295-298. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Anizoba, Emmanuel K. *Odinani: The Igbo Religion*. Canada: Trafford Publishing, 2008.
- Arık, Durmuş. *Kavram Atlası: Dinler Tarihi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Arslan, Hammet. "'Geleneksel Afrika Dini'nde Tanrı Tasavvuru". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 7-25.
- Arslan, Hammet. *Hint Dinlerinde Bir Arınma ve Aydınlanma Yolu Olarak Yoga*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, 2013.
- Arslan, Hammet. "Holi: Hindu Bahar Bayramı". *DEÜİF Dergisi* 39 (2014), 181-220.
- Arslan, Hatice. "Bir Disiplin Olarak Dinler Tarihi". *Dinler Tarihi*. ed. Ramazan Adıbelli. 1-17. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2023.
- Asante, Molefi Kete. "Abuk". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 5-6. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Asante, Molefi Kete. "Aiwel". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 22. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Asante, Molefi Kete. "Dinka". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 201-203. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Asante, Molefi Kete. "Hunting". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 320-321. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Asante, Molefi Kete - Mazama, Ama. "Introduction". *Encyclopedia of African Religion*. XXI-XXX. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Atasağun, Galip. "Jainizm". *NEÜİF Dergisi* 21/21 (2006), 267-297.
- Aydın, Fuat. *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı*. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.
- Aydın, Fuat. *Hint Dinlerine Giriş*. Ankara: Eskiyeşi, 2021.
- Aydın, Mahmut. *Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

- Aydın, Tuğçe. "İçimizdeki Canavar Kahramanlar: Evrimsel Psikolojide Carl Gustav Jung'un Arketipleri". *Evrım Ağacı*. 2020. Erişim 27 Aralık 2025. <https://evrimagaci.org/icimizdeki-canavar-kahramanlar-evrimsel-psikolojide-carl-gustav-jungun-arketipleri-8262>
- Badejo, Diedre L. "Orunmila". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 507-508. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Bahri, Hardev. "Ravidas". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/493-494. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Siree Guru Granth Sahib (Sikh Religion Scriptures 1)*. çev. Swarn Singh Bains. Indiana: Xlibris Corporation, 2014.
- Baldrian-Hussein, Farzeen. "Yin and Yang". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1164-1166. London & New York: Routledge, 2008.
- Bankole, Katherine Olukemi. "Creation". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 184-186. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Barrett, T. H. "The Study of Chinese Eschatology". *Modern Asian Studies* 17/2 (1982), 333-351.
- Barrier, N.G. - Singh, Nazer. "Singh Sabha Movement". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. IV/205-212. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Batuk, Cengiz. "Türkiye'de Dinler Tarihi Çalışmalarının Tarihsel Seyri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/1 (2009), 71-97.
- Bayat, Fuzuli. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken, 2006.
- Bhogal, Balbinder Singh. "Death and Dying within the Guru Granth Sahib". *The Sikh World*. ed. Pashaura Singh - Arvind-Pal Singh Mandair. 212-223. London & New York: Routledge, 2023.
- Birrell, Anne. *Chinese Mythology: An Introduction*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1993.
- Blay, Yaba Amgborale. "Akan". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 23-26. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Boisvert, Mathieu. "Pratityasamutpada (Dependent Origination)". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 669-670. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Boisvert, Mathieu. "Skandha (Aggregate)". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 779. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Bokenkamp, Stephen R. "Ge Xuan (164-244)". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 444-445. London & New York: Routledge, 2008.
- Bokenkamp, Stephen R. "Lingbao". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 663-669. London & New York: Routledge, 2008.
- Bokenkamp, Stephen R. "Lu Xiuqing (406-477)". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 717-719. London & New York: Routledge, 2008.
- Borgeaud, Philippe - Özcan, Mehmet Emin. *Karşılaşma Karşılaştırma: Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Dost, 1998.

- Breen, John - Teeuwen, Mark. *A New History of Shinto*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2010.
- Budda, Hilmi Ömer. *Dinler Tarihi Ders Notları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ts.
- Buluç, Sadeddin. "Şamanizm". *Türklük ve Şamanlık*. ed. Ö. Andaç Uğurlu. 105-181. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2008.
- Cain, Seymour. "Study of Religion: History of Study". *The Encyclopedia of Religion*. ed. Mircea Eliade. XIV/64-83. New York: Macmillan, 1987.
- Campbell, Joseph. *Doğu Mitolojisi: Tanrının Maskeleri*. çev. Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.
- Cebe, Tuba. *Hinduizm'in Kurtuluş Fikrinde Samskaralar: Geçiş Ritüelleri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Dinler Tarihi Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Chahal, Devinder Singh. "Concept of God by Nanak". *Understanding Sikhism: The Research Journal* 25/1 (2023), 7-19.
- Chahal, Devinder Singh. "Cosmology in Science and Nanakian Philosophy". *Horizon J. Hum. & Soc. Sci. Res.* 5/1 (2023), 34-48.
- Cheng, Anne. "Jixia Xuegong (The Jixia Academy)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 309-310. London & New York: Routledge, 2013.
- Cheng, Anne. "Mengzi: 372?-289? BCE". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 420-423. London & New York: Routledge, 2013.
- Cohen, Richard S. "India". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 352-359. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Confucius. *The Analects (Lunyu)*. çev. Anping Chin. New York: Penguin Books, 2014.
- Conze, Edward. *Buddhism: A Short History*. Oxford: Oneworld, 2008.
- Conze, Edward. "The Ontology of the Prajnaparamita". *Philosophy East and West* 3 (1953), 117-129.
- Cook, Constance A. *Death in Ancient China: The Tale of One Man's Journey*. Leiden-Boston: Brill, 2006.
- Cotterell, Arthur. *A Dictionary of World Mythology*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
- Cox, Collett. "Mainstream Buddhist Schools". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 501-507. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Csikszentmihalyi, Mark. "De". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 353-354. London & New York: Routledge, 2008.
- Csikszentmihalyi, Mark. "Divination, Omens and Prophecy". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 113-115. London & New York: Routledge, 2008.
- Cuevas, Bryan J. "Samsara". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 738-739. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Cullen, Christopher. "Cosmogony: Overview". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 47-48. London & New York: Routledge, 2008.

- Cullen, Christopher. "Cosmology: Overview". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 51-53. London & New York: Routledge, 2008.
- D., John. "Folk Shinto". *Green Shinto* (blog), 27 Nisan 2014. <https://www.greenshinto.com/2014/04/27/folk-shinto/>
- Day, Robert A. *Bilimsel Makale Nasıl Yazılır, Nasıl Yayınlanır?* çev. Gülay Aşkar Altay. Ankara: TÜBİTAK, 2005.
- Demirci, Kürşat. *Dinler Tarihinin Meseleleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- Demirci, Kürşat. *Dinlerin Dejenerasyonu*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1985.
- Demirci, Kürşat. "Kutsiyet". *İslam Ansiklopedisi*. 26/265-267. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Demirel, Fatma Takmaz. "Araştırmalarda Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Sosyoloji Araştırmaları Dergisi İçerik Analizi". *Veche* 2/1 (2023), 30-43.
- Despeux, Catherine. "Birth". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 85-86. London & New York: Routledge, 2008.
- Despeux, Catherine. "Jing, Qi, Shen". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 562-565. London & New York: Routledge, 2008.
- Dinar, Talat. "Sözlükte Tanım". *Prof. Dr. Sadettin Özçelik Armağanı*. ed. Erdoğan Boz - Fevzi Karademir. 395-412. Ankara: Gazi Kitabevi, 2021.
- Doerner, David L. "Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity". *Japanese Journal of Religious Studies* 4/2-3 (1977), 151-182.
- Dokras, Uday. "Jain Cosmography". *Indo Nordic Author's Collective*, ts. https://www.academia.edu/43650937/Jain_Cosmography
- Dokras, Uday - Srishti Dokras (ed.). *Jain Temples-I*. Nagpur: Indo Nordic Author's Collective, 2021.
- Duffy, Kevin. *Children of the Forest: Africa's Mbuti Pygmies*. Long Grove, Illinois: Waveland Press, 1996.
- Dundas, Paul. *The Jains*. London & New York: Routledge, 2002.
- Eberhard, Wolfram. *Çin'in Şimal Komşuları*. çev. Nimet Uluğtuğ. Ankara: TTK Basımevi, 1996.
- Ebrey, Patricia. "Xiao (Filial piety)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 680-681. London & New York: Routledge, 2013.
- el-Birûnî, Ebû Reyhan. *Maziden Kalanlar (el-Âsâr el-Bâkiye)*. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2011.
- el-Birûnî, Ebû Reyhan. *Tahkîku mâ li'l-Hind: Bîrûnî'nin Gözüyle Hindistan*. çev. Kıvameddin Burslan - Ali İhsan Yitik. Ankara: TTK Basımevi, 2015.
- Eliade, Mircea. *Şamanizm*. çev. İsmet Birkan. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Eliade, Mircea. *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. çev. Mehmet Aydın. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Lale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. Cilt II, çev. Ali Berktaş. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009.

- Eliade, Mircea. *Images and Symbols: Studies in Religious Symbolism*. çev. Philip Mairet. London: Harvill Press, 1961.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. çev. Sema Rifat. İstanbul: Om Yayınları, 2001.
- Eliade, Mircea. *The Sacred and The Profane: The Nature of Religion*. çev. Willard R. Trask. New York: Harcourt, 1987.
- Ellwood, Robert S. - Gregory D. Alles (ed.). *The Encyclopedia of World Religions*. New York: Facts On File, 2007.
- Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Kavram Atlası: Dinler Tarihi II*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Esin, Emel. *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978.
- Esin, Emel. *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2001.
- Espeset, Grégoire. "Tao Hongjing (456-536)". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 968-971. London & New York: Routledge, 2008.
- Espeset, Grégoire. "Yang Xi (330-86)". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1147-1148. London & New York: Routledge, 2008.
- Esposito, Monica. "Longmen". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 704-706. London & New York: Routledge, 2008.
- Flügel, Peter. "The Invention of Jainism: A Short History of Jaina Studies". *International Journal of Jaina Studies (Online)* 1/1 (2005), 1-14.
- Foo-Tze, Choo. *Confucian Cosmogony: A Translation of Section Forty-Nine of the "Complete Works" of the Philosopher Choo-Foo-Tze*. çev. Thomas McClatchie. Shanghai: American Presbyterian Mission Press, 1874.
- Fynes, Richard C. C. "Plant Souls in Jainism and Manichaeism: The Case for Cultural Transmission". *East and West* 46/1/2 (1996), 21-44.
- Gardner, Daniel K. *Confucianism: A Very Short Introduction*. Oxford & New York: Oxford University Press, 2014.
- Gethin, Rupert. "Cosmology". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 183-187. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Gethin, Rupert. "Heavens". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 315. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Glassman, Hank. "Sexuality". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 761-764. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Gogia, Sawan Singh. "The Concept of Heaven and Hell in Gurbani". *SikhNet*. 19 Aralık 2016. Erişim 15 Şubat 2025. <http://www.sikhnet.com/news/concept-heaven-and-hell-gurbani>
- Gomez, Luis O. "Meditation". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 519-528. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Gomez, Luis O. "Pure Lands". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 703-706. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Goossaert, Vincent. "Monastic Code". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 104-106. London & New York: Routledge, 2008.

- Goossaert, Vincent. "Temples and Shrines". *The Encyclopedia of Taoism*. ed. Fabrizio Pregadio. 106-109. London & New York: Routledge, 2008.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız. "Türk Kültüründe Yol Tanrısı İle İlgili İnançlar". 101-113. Bakü: Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, 2005.
- Graham, William A. "Scripture". *Encyclopedia of Religions*. ed. Lindsay Jones. 12/8194-8205. New York & London: Thomson Gale, 2005.
- Gumilev, Lev Nikolayeviç. *Eski Türkler*. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2002.
- Guo, Jue. "Concepts of Death and the Afterlife Reflected in Newly Discovered Tomb Objects and Texts from Han China". *Mortality in Traditional Chinese Thought*. ed. Amy Olberding - Philip J. Ivanhoe. 85-115. Albany: State University of New York Press, 2011.
- Gül, Ali. *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Gül, Ali. *Bir Din Olarak Taoizm*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Dinler Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Günay, Ünver - Güngör, Harun. *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dinî Tarihi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.
- Güngör, Ali İsra. *Vatikan Misyon ve Diyalog*. Ankara: Töre Yayınları, 1997.
- Güvenç, Bozkurt. *Japon Kültürü: Nihon Bunka*. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2010.
- Hâcib, Yûsuf Has. *Kutadgu Bilig: Metin*. çev. Mustafa S. Kaçalın. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ts.
- Harman, Ömer Faruk. *Kur'an ve Din*. İstanbul: Kuramer, 2022.
- Harrison, Paul. "Canon". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 111-115. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Harvey, Van A. "Hermeneutics". *The Encyclopedia of Religion*. ed. Mircea Eliade. VI/279-287. New York: Macmillan, 1987.
- Hay, Jeff. *The Greenhaven Encyclopedia of World Religions*. ed. Linda Holler. New York & London: Gale Press, 2007.
- Herodotos. *Herodot Tarihi*. çev. Müntekim Ökmen. Ankara: Remzi Kitabevi, 1973.
- Hollis, A. C. *The Masai: Their Language and Folklore*. Oxford: Clarendon Press, 1905.
- Holt, James D. *Understanding Sikhism*. London & New York: Bloomsbury, 2023.
- Houessou-Adin, Thomas. "Mowu-Lisa". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 411-413. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Huai-chin, Nan. *The Story of Chinese Taoism*. çev. William Brown. Nevada: Top Shape Publishing, 2002.
- Hung, Wu. "Where Are They Going? Where Did They Come From? Hearse and 'Soul Carriage' in Han Dynasty Tomb Art". *Orientalism* 29/6 (1998), 22-31.
- Idowu, E. Bolaji. *Oludumare: God in Yoruba Belief*. London: Longmans, 1962.
- Inoue, Nobutaka. "The Modern Age: Shinto Confronts Modernity". çev. Mark Teeuwen - John Breen. *Shinto: A Short History*. ed. Nobutaka Inoue vd. 159-197. London & New York: Routledge Curzon, 2003.

- Inoue, Nobutaka - Teeuwen, Mark. "The Formation of Sect Shinto in Modernizing Japan". *Japanese Journal of Religious Studies* 29/3/4 (2002), 405-427. <https://www.jstor.org/stable/30233729>
- Irons, Edward A. *Encyclopedia of Buddhism*. New York: Facts On File, 2008.
- İnan, Abdülkadir. *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1976.
- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*. İstanbul: TTK Basımevi, 1986.
- Jaini, Jagmenderlal. *Outlines of Jainism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1916.
- Jakobsh, Doris R. *Sikhism*. Hanolulu: University of Hawaii, 2012.
- Joof, Abdoulie. *Senegal ve Gambia'da Serer Dini: İnançları ve adetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Dinler Tarihi Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Eski Türk Dini*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.
- Kaplan, Azize. *Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Karataş, Hüsamettin. "Erken Dönem Japon Budizmi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2013), 53-67.
- Karataş, Hüsamettin. "Japonların Kadim Dini Şintoizm'de 'Kami Anlayışı'". 3391-3407. Elazığ: Asos Congress, 2016.
- Karataş, Hüsamettin. *Nichiren Budizmi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.
- Karataş, Hüsamettin. "Sakyamuni Buda'nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Haline Geliş Süreci". *Dini Araştırmalar* 42 (2013), 129-142.
- Karataş, Hüsamettin - Alptekin, Sibel. "Budizmin Erken Döneminde Yayılmaçılığın Temel Dinamikleri". ed. Canan Seyfeli. 139-172. Bursa: DTA Yayıncılık, 2025.
- Karatosun, Musa Osman. *Geleneksel Çin Mitleri Üzerine Bir Araştırma*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Karatosun, Musa Osman. "Konfüçyüsçülük". *Dinler Tarihi*. ed. Ramazan Adıbelli. 453-463. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2023.
- Kaur, Gurwinder. *The Concept of Ideal Man in Sri Guru Nanak Bani*. Patiala: Gurmat Prakashan, 2008.
- Kawamura, Leslie S. "Bodhisattvas". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 761-764. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Bhagavadgita: Hinduların Kutsal Kitabı*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2008.
- Upanishadlar*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2008.
- Sri Guru Granth Sahib (SGGS)*. çev. Sant Singh Khalsa. Tucson, Arizona: Hand Made Books, ts.
- Kilisli Muallim Rif'at (Müstensih). *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332.
- Kim, M. H. - Loewe, Michael. "Confucian Classics". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 86-90. London & New York: Routledge, 2013.

- Kleeman, Terry. "Tianshi Dao". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 981-987. London & New York: Routledge, 2008.
- Kline III, T. C. "Xunzi (313?-238? BCE)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 718-721. London & New York: Routledge, 2013.
- Kohn, Livia. "Asceticism". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 112-113. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. *Introducing Daoism*. New York: Routledge, 2009.
- Kohn, Livia. "Laozi and Laojun". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 611-616. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Laozi Bianhua Jing". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 617-618. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Meditation and Visualization". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 118-120. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Monasticism". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 102-103. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Rebirth". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 90-91. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Sanqing". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 840-844. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Santian ve Liutian". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 851-852. London & New York: Routledge, 2008.
- Kohn, Livia. "Yin Xi". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1169-1170. London & New York: Routledge, 2008.
- Kósa, Gábor. "Pangu's Birth and Death as Recorded in a Tang Dynasty Buddhist Source". *Oriental Archiv: Quarterly Journal of African and Asian Studies* 77/2 (2009), 169-192.
- Kul, Elif. *Geleneksel Gikuyu Dini*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kunio, Miura. "Magic". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 116-117. London & New York: Routledge, 2008.
- Kunio, Miura. "Shenren". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 885-886. London & New York: Routledge, 2008.
- Kunio, Miura. "Taoism in The Korean Peninsula". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 190-192. London & New York: Routledge, 2008.
- Kunio, Miura. "Xianren". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1092-1094. London & New York: Routledge, 2008.
- Kunio, Miura. "Zhenren". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1265-1266. London & New York: Routledge, 2008.
- Kutlutürk, Cemil. "Hint Dinleri". *Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 191-240. İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2021.
- Kuzgun, Şaban. "Mukayeseli Dinler Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Problemler ve Düşünülen Çözümleri". *Türkiye 1. Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*. 117-125. Samsun: Kardeşler Matbaası, 1992.

- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2015..
- Lalwani, K. T. "Transmigration of Soul". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. IV/361-363. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Lao Tzu. *Tao Te Ching*. çev. Jonathan Star. New York: Penguin Books, 2008.
- Lienhardt, Godfrey. *Divinity and Experience: The Religion of the Dinka*. Oxford: Clarendon Press, 1961.
- Liguori, Alphonsus M. *The History of Heresies and Their Refutation*. Dublin: James Duffy, 1857.
- Long, Jeffery D. *Jainism: An Introduction*. London & New York: I. B. Tauris, 2009.
- Lyenger, K. R. Srinivasa. "Karma, the Doctrine of". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. II/443-444. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Lynch, Patricia Ann - Roberts, Jeremy. *African Mythology A to Z (Second Edition)*. New York: Chelsea House, 2010.
- Mahmûd, Kâşgarlı. *Divân ü Lugâti't-Türk*. çev. Seçkin Erdi - Serap Tuğba Yurtsever. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2005.
- Majeed, Hasskei M. "On the Rationality of Traditional Akan Religion: Analyzing the Concept of God". *Journal of the Humanities* 25 (2014), 127-141.
- Makransky, John J. "Buddhahood and Buddha Bodies". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 76-79. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Mandair, Arvind-Pal Singh - Grewal, Harjeet Singh. "Guru". *Sikhism*. ed. Arvind-Pal Singh Mandair. 171-173. Dordrecht: Springer, 2017.
- Mangaltepe, İsmail. *Bizans Kaynaklarında Türkler (Menandros ve T. Simokattes)*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2009.
- Manu. *The Laws of Manu*. çev. George Bühler. Oxford: Clarendon Press, 1886.
- Mazama, Ama. "Babalawo". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 86-87. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Mazama, Ama. "Maasai". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 397-398. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Mazama, Ama. "Ogboni Society". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 479-480. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- McLeod, W. H. "Sant". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. IV/48-49. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Memmedov, Celâl B. "Eski Türklerde Gizli Tabiat Kuvvetlerine İnanma (İye İnanıcı)". *Türkler Ansiklopedisi*. ed. Hasan Celal Güzel. 3/585-598. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Mete, Duygu. "Din Bilimcisi Ne Kadar Agnostiktir?: Çağdaş Din Bilimlerinde Agnostisizm Sorunu". *Kesit Akademi Dergisi* 4/14 (2018), 396-409.
- Middleton, John. "Nuer and Dinka Religion". *Encyclopedia of Religion: Second Editions*. ed. Lindsay Jones. 10/6743-6745. New York: MacMillan, 2005.
- Miller, Amy Lynn. "Hell". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 70-72. London & New York: Routledge, 2008.
- Mollier, Christine. "Apocalyptic Eschatology". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 97-98. London & New York: Routledge, 2008.

- Mollier, Christine. "Messianism and Millenarianism". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 94-96. London & New York: Routledge, 2008.
- Moon, Penderal. "Namdev (1270-1350)". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/161-162. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Naumann, Nelly. *Japon Mitolojisi*. çev. Akın Kanat. İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2004.
- Neki, Jaswant Singh. "Bhakti and Sikhism". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. I/335-338. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Neki, Jaswant Singh. "Mukti". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/133-135. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Nesbitt, Eleanor. *Sikhism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar 1*. çev. Özlem Akkaya. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar 2*. çev. Sedef Özge. Ankara: Yayınodası, 2014.
- Nickerson, Peter. "Death and Afterlife". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 86-90. London & New York: Routledge, 2008.
- Nizami, Khaliq Ahmad. "Ferîdüddîn Mes'ûd". *İslam Ansiklopedisi*. 12/398. İstanbul: TDV, 1995.
- Nkulu-N'Sengha, Mutombo. "God". *Encyclopedia of African Religion*. ed. Molefi Kete Asante - Ama Mazama. 284-293. California: SAGE Publications Ltd., 2009.
- Nylan, Michael. "Ru (Classicist, Confucian, Government Official)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 507-509. London & New York: Routledge, 2013.
- Ogunbile, David. "God: African Supreme Beings". *Encyclopedia of Religion: Second Editions*. ed. Lindsay Jones. 5/3567-3579. New York: MacMillan, 2005.
- Oğuz, Esin Sultan. "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı". *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (2011), 123-139.
- Omobola, Odejebi Cecilia. "Influence of Yoruba Culture in Christian Religious Worship". *International J. Soc. Sci. & Education* 4/3 (2014), 584-595.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK Basımevi, 2010.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK Basımevi, 1995.
- Öz, Metin. "Şaman Davulu ve Üstündeki Sembollerin Anlamı". *Akademik Kaynak* (blog), 15 Şubat 2018. <https://www.akademikkaynak.com/kam-saman-davulu-sembooller.html>
- Özcan, Şevket. "Ancient Origins of the History of Religions: Herodotus Example". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 51/1 (2019), 395-417.
- Özer, Gönül. *Kültür-Kavram İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe Ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Özkan, Cuma. "Çin Dinleri". *Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 241-266. İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2021.

- Parkes, Veronica. "A Universe from Vomit: The Creation Story of Mbombo". *Ancient Origins: Reconstructing the Story of Humanity's Past*. Erişim 21 Kasım 2022. <https://www.ancient-origins.net/myths-legends/mbombo-0010755>
- Parrinder, Geoffrey. *World Religions: From Ancient History to the Present*. New York: Facts On File Publications, 1983.
- Plaks, Andrew. "Zhongyong (Doctrine of the Mean)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 830-831. London & New York: Routledge, 2013.
- Poo, Mu-chou. "Preparation for the Afterlife in Ancient China". *Mortality in Traditional Chinese Thought*. ed. Amy Olberding - Philip J. Ivanhoe. 13-36. Albany: State University of New York Press, 2011.
- Pregadio, Fabrizio. "Ge Hong (283–343)". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 442-443. London & New York: Routledge, 2008.
- Pregadio, Fabrizio. "Taoist Views of the Human Body". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 75-80. London & New York: Routledge, 2008.
- Pregadio, Fabrizio (ed.). *The Encyclopedia of Taoizm*. London & New York: Routledge, 2008.
- Qian, Sima. *Records of The Grand Historian: Qin Dynasty*. çev. Burton Watson. Hong Kong & New York: Columbia University Press, 2011.
- Radloff, W. *Sibirya'dan I-2 (Aus Sibirien)*. çev. Ahmet Temir. İstanbul: Maarif Matbaası, 1956.
- Robinet, Isabelle. "Cosmogony: Taoist Notions". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 48-51. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. "Cosmology: Taoist Notions". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 53-56. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. "Daojia". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 5-7. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. "Fan". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 401-402. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. "Shangqing". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 858-866. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. "Shengren". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 879-881. London & New York: Routledge, 2008.
- Robinet, Isabelle. *Taoism: Growth of a Religion*. çev. Phyllis Brooks. California: Stanford University Press, 1997.
- Robinet, Isabelle. "Ziran". *The Encyclopedia of Taoizm*. ed. Fabrizio Pregadio. 1302-1303. London & New York: Routledge, 2008.
- Roux, Jean-Paul. *Eski Türk Mitolojisi*. çev. Musa Yaşar Sağlam. Ankara: BilgeSu, 2011.
- Roy, Ashim Kumar. *A History of The Jains*. New Delhi: Gitanjali Publishing House, 1984.
- Ruben, Walter. *Budizm: Eski Metinlere Göre*. çev. Lütfü Bozkurt. İstanbul: Okyanus, 2000.

- Samuels, Jeffrey. "Monasticism". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 556-560. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Sarma, D. S. *Hint Dini Tarihine Giriş*. çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.
- Saso, Michael. "The Daoist Jiao Celebration". *Journal of Daoist Studies* 8 (2015), 204-211.
- Sayar, Süleyman. "Dinler Tarihçisi Olarak İbn Hazm: Genel Bir Bakış". *Milel ve Nihal* 6/3 (2009), 41-79.
- Sayın Alsan, Şenay. "Türk Kültüründe Ölüm Olgusu ve Ölüm Sonrası Ritüelleri". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 15/37 (2022), 179-196.
- Schimmel, Annamarie. *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1999.
- Schwartz, Andrew. "Relativity (Jainism)". *Encyclopedia of Buddhism and Jainism*. ed. K.T.S. Sarao - J. D. Long. 1005-1010. New York: Springer, 2017.
- Scott, David C. "Kabir". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/403-405. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Sekhon, Devinder Singh. "Hell and Heaven in Sikhism". *Gurbani Sandesh*. 2014. Erişim 15 Şubat 2025. <https://gurbanisandesh.com/component/content/article/4-gurbani/68-hell-and-heaven-in-sikhism.html>
- Seligman, C. G. - Seligman, Brenda Z. *Pagan Tribes of the Nilotic Sudan*. London: Routledge, 1932.
- Seyfeli, Canan. *Akademik Dinler Tarihi II*. Bursa: DTA Yayıncılık, 2025.
- Seyfeli, Canan. *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Seyfeli, Canan. "Geleneksel Japon Dini Şinto". *Dinler Tarihi*. 44-56. Diyarbakır: D.Ü. İlahiyat Fakültesi, 2016.
- Seyfeli, Canan. "Geleneksel Yoruba Dininde Sistematik Evren Algısı". ed. Durmuş Arık. II/161-188. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2023.
- Seyfeli, Canan. "İle-İfe: Geleneksel Yoruba Dininde Yaratılışın ve Dünyanın Merkezi". *Artuklu Akademi Dergisi* 6/2 (2019), 229-252.
- Seyfeli, Canan. "Kur'an'da Din Adı Olarak İslam". *İslami Araştırmalar Dergisi* 34/2 (2023), 338-354.
- Seyfeli, Canan. "'Mesih Sırrı': Sakramentler Fikrinin Kutsal Kitap'taki Dayanağı (Pavlus)". *Ortadoğu ve Göç* 11/2 (2021), 332-375.
- Seyfeli, Canan. "Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri". *Yol Dergisi* 23 (2003), 42-54.
- Seyfeli, Canan - Cebe, Tuba. "Hinduizm'de Doğum Algısı ve Jatakarma (Doğum Ritüeli)". *Dicle İlahiyat Dergisi* 26/1 (2023), 5-28.
- Seyfeli, Canan - Kul, Elif. "Geleneksel Yoruba Dininde Orişa (Tanrısal Varlık) Fikri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/1 (2020), 165-197.
- Seyfeli, Canan - Kul, Elif. "Geleneksel Yoruba Dininde Yaratılış ve Ölüm Sonrası Hayat". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 16/32 (2018), 237-272.
- Seyfeli, Canan - Kul, Elif. "Geleneksel Yoruba Dininde Yaygın Orişalar: Tanrısal Varlıklar". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 93-121.
- Seyfeli, Canan - Kul, Elif. "Olodumare/Olorun: Geleneksel Yoruba Dininde Yüce Tanrı". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 17/33 (2019), 15-42.

- Seyidođlu, Bilge. *Mitoloji Üzerine Araştırmalar: Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Der-gâh Yayınları, 2017.
- Shah, Bipin. "The Major Schism of Jainism after the Death of Mahavira: Svetambara and Digambara Sects of Jainism". <https://www.researchgate.net>, 1-22.
- Shah, Natubhai. *The World of Conquerors: The History, Litarature, Religion and Cul-ture of the Jains*. Opeinde-Netherlands: The Intercultural Open University, Doctor's Degree, 1998.
- Sharpe, Eric J. *Comparative Religion: A Story*. London: Duckworth, 2003.
- Sharpe, Eric J. *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*. çev. Ahmet Güç. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- Sharpe, Eric J. "Study of Religion: Methodological Issues". *The Encyclopedia of Reli-gion*. ed. Mircea Eliade. XIV/83-88. New York: Macmillan, 1987.
- Shaughnessy, Edward L. "Yi jing (Book of Changes)". *The Encyclopedia of Confuci-anism*. ed. Xinzhong Yao. 758-761. London & New York: Routledge, 2013.
- Singh, Arvinder. "Cosmic Time (Yuga) in Hindu Versus Sikh Traditions". *Sikh Phi-losophy Network Discussion Forum*. 2013. Erişim 01 Mart 2025. <https://www.sikhphilosophy.net/threads/cosmic-time-yuga-in-hindu-ver-sus-sikh-traditions.40268/>
- Singh, Bhagat. "Har Rai, Guru (1630-1661)". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Har-bans Singh. II/261-263. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Singh, Devinder Pal. 633. "Creation of the Universe As Expounded in Guru Nanak's Bani-Part I". *The Sikh Review* 54/9 (2006), 21-25.
- Singh, Fauja. "Kukas or Namdharis". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Sin-gh. II/532-535. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Singh, Ganda. "Khalsa". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. II/473-474. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Singh, Gurnek. "Brahm Das, Pandit". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Sin-gh. I/389-390. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Singh, Nikky-Guninder Kaur. *Sikhism: An Introduction*. London & New York: I. B. Tauris, 2011.
- Singh, Wazir. "Maya". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/71-72. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Singha, H. S. *The Encyclopedia of Sikhism*. New Delhi: Hemkunt Publishers, 2005.
- Smart, Ninian. "Comparative-Historical Method [First Edition]". *Encyclopedia of Religions*. ed. Lindsay Jones. 3/1868-1871. New York & London: Thomson Gale, 2005.
- Smart, Ninian. *The Religious Experience of Mankind*. New York: Collins Fount Pa-perbacks, 1977.
- Smith, Wilferd Cantwell. *Faith and Belief*. Princeton: Princeton University Press, 1979.
- Smith, Wilferd Cantwell. *The Meaning and End of Religion*. New York: Mentor Bo-oks, 1964.

- Sommer, Deborah. "Shen (Spirit)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 541-542. London & New York: Routledge, 2013.
- Sommer, Deborah. "Tian dao (The Way of Heaven)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 607-608. London & New York: Routledge, 2013.
- Sommer, Deborah. "Tian Ren Ganying (Resonance between Heaven and Human Beings)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 613-614. London & New York: Routledge, 2013.
- Sönmez, Zekiye. "Sihizm'in Yayılımcı Bir Din Olmamasının İnançsal ve Toplumsal Arka Planı". *Dinlerin Kapsamı ve Misyonerlik I*. ed. Canan Seyfeli - Mehmet Deri. 169-204. İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2024.
- Sparham, Gareth. "Sangha". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 740-744. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Sponberg, Alan. "Maitreya". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 507-508. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Kalpa Sutra and Nava Tatva*. çev. J. Stevenson. London: The Oriental Translation Fund, 1848.
- Stevenson, Sinclair. *The Heart of Jainism*. London: Oxford University Press, 1915.
- Strong, John S. "Asoka". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 33. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Sun, Anna. *Confucianism as a World Religion*. Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2013.
- Sümer, Necati. "Çaynizm". ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 253-371. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.
- Şehristânî, Muhammed Abdülkerim eş-. *İslam Mezhepleri (el-Milel ve'n-Nihal)*. çev. Mustafa Öz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Şenavcu, Halil İbrahim. *Japon Dinî Bayramları*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Dinî Bayramlarının Genel Özellikleri ve Sosyal Hayattaki Yeri". *Mîzânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi* 2 (2016), 41-56.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Şintoizm". *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 149-176. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Şintoizm'deki Tanrı İnancının Japon Sosyal Yaşamına Etkisi". *Eskiye* 46 (2022), 73-88.
- Talib, Gurbachan Singh. "God". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. II/93-97. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Tanrıkulu, Merve. *Çaynizm*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Dinler Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Tanyu, Hikmet. *İslâmlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.
- Tanyu, Hikmet. *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.
- Tanyu, Hikmet. "Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Tarihçesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VIII (1960), 109-124.

- Taşpınar, İsmail. "Şehristânî'nin el-Milel ve'n-Nihal Adlı Eserinde Dinler Tarihine Dair Kullandığı Metodlar". *Milel ve Nihal* 5/1 (2008), 37-61.
- Taylor, Rodney Leon - Choy, Howard Y. F. *The Illustrated Encyclopedia of Confucianism*. New York: The Rosen Publishing Group, 2005.
- Teiser, Stephen F. "Hells". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 316-317. New York & London: Thomson Gale, 2004.
- Thacker, Todd Cameron. "Di dao (Way of Earth)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 188. London & New York: Routledge, 2013.
- Thacker, Todd Cameron. "Ren dao (The Way of Humans)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 501. London & New York: Routledge, 2013.
- Thacker, Todd Cameron. "Wu chang (Five constant virtues)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 660. London & New York: Routledge, 2013.
- Thacker, Todd Cameron. "Wu lun (Five Human Relations)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 664. London & New York: Routledge, 2013.
- Thomas Aquinas. "Summa Theologica". *Christian Classics Ethereal Library*. Erişim 14 Mart 2023. <https://www.ccel.org/ccel/a/aquinas/summa/cache/summa.pdf>
- Tucker, Mary Evelyn. "Confucian Cosmology and Ecological Ethics: Qi, Li, and the Role of the Human". *Living Earth Community: Multiple Ways of Being and Knowing*. ed. Sam Mickey vd. 109-119. Cambridge: Open Book Publishers, 220M.S.
- Tunç, İsmet - Çelebi, Nurgül. "Caynizm'de Misyonerlik". *Dinlerin Kapsamı ve Yayılmacılık I*. ed. Canan Seyfeli. 173-188. Bursa: DTA Yayıncılık, 2025.
- Turner, V. W. *The Lozi Peoples of North-Western Rhodesia*. London & New York: Routledge, 2017.
- Tümer, Günay. "Beyrûnî'nin Karşılaştırmalı Dinler Tarihi Çalışmaları". *Beyrunî'ye Armağan*. 209-230. Ankara: TTK Basımevi, 1974.
- Tylor, Sir Edward Burnett. "Kültür Bilimi". çev. Esra Dabağcı. *ViraVerita* 4 (2016), 91-109.
- Ubeysekara, Ari. "An Introduction to Buddhist Cosmology". *Drarisworld* (blog), 09 Kasım 2020. <https://drarisworld.wordpress.com/2020/11/09/buddhist-cosmology/>
- Varenne, Jean. "Hinduizm". çev. Mehmet Aydın. *Din Fenomeni*. 289-333. Konya: Din Bilimleri Yayınları, 1993.
- Virk, Hardev Singh. "Concept of God, the Ultimate Reality, in Sikh Religion". *The Sikh Review* 1 (2022), 1-9.
- Wang, Eugene Y. "Ascend to Heaven or Stay in the Tomb? Paintings in Mawangdui Tomb 1 and the Virtual Ritual of Revival in Second-Century B.C.E. China". *Mortality in Traditional Chinese Thought*. ed. Amy Olberding - Philip J. Ivanhoe. 37-77. Albany: State University of New York Press, 2011.

- Webster, John C.B. "Nirankaris". *The Encyclopedia of Sikhism*. ed. Harbans Singh. III/234-236. Patiala: Punjabi University, 2011.
- Wiley, Kristi L. *Historical Dictionary of Jainism*. Oxford: The Scarecrow Press, 2004.
- Wilson, Thomas A. "Kong miao (The Temple of Confucius)". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 334-336. London & New York: Routledge, 2013.
- Wilson, Thomas A. "Sacrifice to Confucius". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 513-518. London & New York: Routledge, 2013.
- Yang, Lihui vd. *Handbook of Chinese Mythology*. California-Colorado-Oxford: ABC-CLIO, 2005.
- Yao, Xinzhong. *An Introduction to Confucianism*. Cambridge & New York: Cambridge University Press, 2000.
- Yao, Xinzhong. "Confucianism". *The Encyclopedia of Confucianism*. ed. Xinzhong Yao. 1-11. London & New York: Routledge, 2013.
- Yaoting, Chen. "Taoism in the People's Republic of China". *The Encyclopedia of Taoism*. ed. Fabrizio Pregadio. 174-175. London & New York: Routledge, 2008.
- Yaoting, Chen. "Zhengyi". *The Encyclopedia of Taoism*. ed. Fabrizio Pregadio. 1258-1260. London & New York: Routledge, 2008.
- Yates, Robin D. S. "Huang-Lao". *The Encyclopedia of Taoism*. ed. Fabrizio Pregadio. 508-510. London & New York: Routledge, 2008.
- Yavuz, Şevket. "Günümüzdeki Budist Mezhepleri". *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 307-341. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Yılmaz, Hüseyin. *Budist Metafiziği*. Ankara: Hece Yayınları, 2007.
- Yılmaz, Hüseyin. *Dinler Tarihinin 100'ü*. Ankara: OTTO, 2017.
- Yılmaz, Hüseyin. *Dinler Tarihinin 200'ü*. Ankara: OTTO, 2017.
- Yitik, Ali İhsan. "Budizm". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 355-383. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Yitik, Ali İhsan. *Doğu Dinleri*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Yitik, Ali İhsan. "Hinduizm". *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 277-305. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Yitik, Ali İhsan. "Hinduizm". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 319-351. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Yitik, Ali İhsan. *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996.
- Yitik, Ali İhsan. "Sihizm". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. 405-427. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Yoshinobu, Sakade. "Taoism in Japan". *The Encyclopedia of Taoism*. ed. Fabrizio Pregadio. 192-196. London & New York: Routledge, 2008.
- Zuhur, Muhammet. *Sihizm'in Oluşumunda İslam'ın Etkisi*. Adana: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- "Avidyā (Buddhism)". *Wikipedia*, 01 Kasım 2024. [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Avidy%C4%81_\(Buddhism\)&oldid=1254656965](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Avidy%C4%81_(Buddhism)&oldid=1254656965)

- Buddhism*. Manitoba: Manitoba Education, 2021.
- World Population Review. "Buddhist Countries 2024". Erişim 06 Şubat 2025. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/buddhist-countries>
- Funeral Partners. "Buddhist Funerals". Erişim 22 Ocak 2025. <https://www.funeralpartners.co.uk/help-advice/arranging-a-funeral/types-of-funerals/buddhist-funerals/>
- "Chinese Folk Religion". *Wikipedia*, 01 Eylül 2024. https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_folk_religion
- Countries and Their Cultures. "Gond: Religion and Expressive Culture". Erişim 29 Eylül 2024. <https://www.everyculture.com/South-Asia/Gond-Religion-and-Expressive-Culture.html>
- SikhiWiki: Encyclopedia of Sikh. "Guru Granth Sahib". Erişim 22 Mart 2025. https://www.sikhiwiki.org/index.php/Guru_Granth_Sahib
- Jainworld. "Jainism in Western India". Erişim 07 Aralık 2024. <https://jainworld.com>
- TDK Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük. "Kültür Ne Demek". Erişim 15 Aralık 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=kultur>
- "Kürşat Demirci, Dinler Tarihine Giriş, 1. Seminer". haz. Klasik Düşünce Okulu. *Youtube*. Yayın Tarihi 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=yBHm-hpqtvy0&list=PL93za1UqCJuCsZ5RRV5W9gqNtHSsnMWHI&index=1>
- "Maya (Religion)". *Wikipedia*, 23 Aralık 2024. [https://en.wikipedia.org/wiki/Maya_\(religion\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Maya_(religion))
- "Natha Sampradaya". *Wikipedia*, 17 Ocak 2025. https://en.wikipedia.org/wiki/Natha_Sampradaya
- Khan Academy. "Origin Story: Efik". Erişim 20 Kasım 2022. <https://www.khanacademy.org/humanities/big-history-project/what-is-big-history/origin-stories/a/origin-story-efik>
- Vedic Cosmology. "Punishment in 28 Naraka Hells". Erişim 03 Kasım 2024. <https://www.iskcon-truth.com/bhu-mandala/naraka-punishment.html>
- Sanatana Dharma: An Advanced Text Book of Hindu Religion and Ethics*. Benares: The Tara Printing Works, 1904.
- SikhiWiki: Encyclopedia of Sikh. "Sikh Cosmology". 2010. Erişim 15 Şubat 2025. https://www.sikhiwiki.org/index.php/Sikh_Cosmology
- World Population Review. "Sikhism by Country 2025". Erişim 21 Mart 2025. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/sikhism-by-country>
- "Sikhism in India". *Wikipedia*, 19 Mart 2025. https://en.wikipedia.org/wiki/Sikhism_in_India
- SikhiWiki: Encyclopedia of Sikh. "Structure of Guru Granth Sahib". Erişim 17 Mart 2025. https://www.sikhiwiki.org/index.php/Structure_of_Guru_Granth_Sahib
- TDK Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük. "Tanım Ne Demek". Erişim 24 Kasım 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=tanim>

- TDK Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük. “Tarih Ne Demek”. Erişim 24 Kasım 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=tarih>
- Vedic Cosmology. “The 3-Layered Planetary Systems and The 14 Worlds”. Erişim 03 Kasım 2024. <https://www.iskcon-truth.com/bhu-mandala/fourteen-worlds.html>
- The Puranas: A Compact, English-Only Version of the Major 18 Puranas in One Document*. Dharmic Scriptures Team, 2002.
- The Sikh Reht Maryada*. Amritsar: Shimmani Gurdwara Parbandhak Committee, 1994.
- “The Thirty-one Planes of Existence”. Erişim 13 Ocak 2025. <https://www.access-toinsight.org/ptf/dhamma/sagga/loka.html>
- The Vedas: An English-Only, Indexed Version of the 4 Veda Samhitas in One Document*. Dharmic Scriptures Team, 2002.
- TDK Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük. “Yöntem Ne Demek”. Erişim 06 Aralık 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=yontem>

EXTENDED SUMMARY

Academic History of Religions is a two-volume work, and its extensive size has several reasons. The primary reason lies in the need to examine the fundamental subjects of religion in detail in order to understand their interconnections. At this point, a distinctive subject—treated to some extent in all religions—has been incorporated into the work. This subject is explored under the title “Cosmos and Human Perception.” While certain aspects of this theme appear only partially, and usually within the section on beliefs, in many other history of religions books. However, in the *Academic History of Religions* book has been given a dedicated chapter and addressed comprehensively. The main topics studied under this heading are: 1-The creation of the cosmos, 2-The creation of humanity, 3-Worldly life and the idea of salvation, 4-Life after death and eschatological concepts.

Although these themes are primarily associated with belief, this study approaches them with the view that they represent the intersection of faith and practice. Thus, the aim is to demonstrate that a certain balance between belief and life emerges within the perception of cosmos and humanity. The idea of worldly life and salvation—reflecting more directly the sphere of practice and human existence—is shaped by the doctrines of creation and the hereafter, and by the parallelism established between the two. Accordingly, the human being is created/born, lives a worldly life, and with the Last Judgment passes into the life after death. While this framework illustrates where humanity comes from and where it is going, it also shows that worldly life itself is formed in light of creation and eschatological beliefs. Therefore, the concrete dimension of this entire process is the human being, whose dwelling place is the world. For this reason, the perception of cosmos and humanity is enveloped by beliefs that give shape to worldly life. In this respect, the most essential elements in the attempt to understand any religion lie in this perception, and grasping it provides a crucial key to understanding religion as a whole.

The reason for using the term *academic* in the title *Academic History of Religions* is that the intended readership primarily consists of graduate-level students as well as researchers in general. For this reason, the work incorporates details, interpretations, and evaluations in an explanatory style so as to provide a foundation for academic discussions. Another aspect

connected to this aim is the use of footnotes and references, which facilitate easy access to further details concerning these ideas. The objective is to enable graduate students not only to reach fundamental information about religions but also to make comparative evaluations with other religions examined within the same framework. In this way, the work also seeks to assist students in overcoming one of their central difficulties, namely the identification of thesis topics. Therefore, the work has not been designed solely as a textbook. For undergraduate students, it may appear somewhat demanding and voluminous as a course book. However, if they are exempted from sections dealing with secondary figures and detailed ritual practices, apart from the main topics and names, the material becomes more accessible.

The book *Academic History of Religions* has been prepared as the main material for the course on the history of religions, which is taught either two hours over two semesters or four hours in a single semester. The book consists of two volumes. However, as a single work, it possesses a unity and represents the discipline of the history of religions. For this reason, after the section "Introduction to the History of Religions," each chapter has been titled with the name of a religion; that is, fifteen religions are covered in fifteen chapters. The first nine religions/chapters are included in the first volume—or taught in the first semester—while the remaining six religions/chapters are presented in the second volume. In the first volume, entitled *Academic History of Religions I*, the following are included: "Introduction to the History of Religions," 1- *Traditional Tribal Religions*, 2- *Shinto, the Traditional Japanese Religion*, 3- *The Traditional Turkish Religion*, 4- *Confucianism*, 5- *Daoism*, 6- *Hinduism*, 7- *Buddhism*, 8- *Jainism*, and 9- *Sikhism*.

The book at hand is the second volume and has been titled *Academic History of Religions II*. This volume contains the religions that originated in the Middle East. These are: 10- *Zoroastrianism*, 11- *Mandaeism (Sabianism)*, 12- *Manichaeism*, 13- *Judaism*, 14- *Christianity*, and 15- *Islam*.

Although all methods of classifying religions are problematic, in works of this kind it is necessary to apply a plan and a system. In this work, instead of adopting a fixed classification method, a complex system has been employed and a plan has been established. Even though there are minor inconsistencies in the classification of religions, it has nevertheless expressed a general system. In the book, geographical classification has been central. However, the geographical classification has been formed on the basis of the place of origin of the religion and arranged from East to West. In the second stage, the religions belonging to each geographical region have been

ordered according to their historical emergence. Accordingly: 1- It begins with tribal religions, that is, those of the entire world. Then follow from East to West: 2- Japan and Central Asia extending up to that region (the Turks), 3- China, 4- the Indian subcontinent, 5- Mesopotamia, and 6- Jerusalem–Mecca. Thus, together with tribal religions and the global dimension, six regions are taken into account. Within this classification and ordering, one may also speak of an implicit, broad categorization and sequencing: traditional religions, national religions, and universal religions. The historical sequencing is, for example, in the case of Indian-origin religions, arranged as: Hinduism, Buddhism, Jainism, and Sikhism.

In the second volume, the subject of Zoroastrianism is addressed first. The religion of Zoroaster is presented on the basis of the Gathas. Following this comes the period characterized by a polytheistic understanding. In the work, the designation “Dualist Zoroastrianism” is applied to the form of the religion that developed during the Sasanian era and has continued to the present day. In this way, attention is drawn to Zoroastrianism, which is often confusingly perceived as though it were the same in all periods. One of the distinguishing features of the work is the treatment of the themes of creation, worldly life and salvation, and the hereafter in an integrated manner, thereby presenting a sense of wholeness.

Manichaeism and Mandaëizm (Sabianism) are also discussed within the same framework. Their dualistic perception of the universe and of human beings is very explicit, and they are highlighted as important example religions in terms of their influence on religion, humanity, and worldly life. Judaism and Christianity are examined in more detail, since they have been studied extensively in Turkey. The sections on the perception of the universe and humankind are again one of the distinguishing features of the work. Islam, however, is addressed more comprehensively. One of the main reasons for this is that the Qur’an does not possess a collective narrative style like myths or the texts of other religions. The dispersed nature of the subjects across different surahs, the effort to establish connections between verses, and the attempt to show various aspects of the subject are among the primary reasons why Islam has been elaborated at greater length.

